

»Izlaza nema iz crte
Ni skok u njenu dubinu
Ne donosi ništa
A kopač skače«

Ovakva poetska iskustva autor osmišlja, na momente, i u ciklusu *Lutajuća pisma*, mada manje eksplicitno, dok u ostala dva ciklusa takva tematsko-duhovna struktura biva potisnuta opštijom ontološkom problematikom i samo fragmentarno da se naslutiti u problemu »praznine« koji je u osnovi mekih poetskih tvorevina. Primetna je dosta neravna sadržinska faktura ovih pesama koja je proizišla iz odsutnosti jedinstvenog misaono-poetskog zakona, koji bi usmeravao pravolinijsko idejno ustrojstvo pesme i doveo do sintetizovanog, duhovno potpuno uobličeneog teksta. Ovakvo, reći idu ispred smisla, na izvestan način ostvaruju teror nad idejnim strukturama jer ih ne iskazuju direktno, po nekoj unutrašnjoj logici, nego se upuštaju u igru, traženje i lutanje koje odvodi u pravcu suprotnom od osnovne intencije. Jedinstvena filofska struktura je, samim tim, ugrožena i razrušena jer je misao projektovana u drugom planu, ne polazi se od ideje u fundiranju pesme nego od verbalnog sloja (ali je u ovom slučaju to, ipak, van oznake verbalnog egzibicionizma). Otuda dolazi do pomaka u kontinuiranom sledu filofskih stavova koji se razgrađuju upravo u trenutku kada se uspostavi neki opipljivi lanac celovitijeg sistema. Ilustrativan u tom pogledu je ciklus *Mirisni sat* zasnovan na pluralitetu asocijacija i misaone arhitektonike i koji je, na momente, ozvučen snažnim lirskim strujanjima, premda Prelević ne može biti označen kao izraziti lirik. Naprotiv. Bitno je da je ovde dovedeno u pitanje autorovo opredeljenje za princip cikluskog svrstavanja tekstova u posebne celine, koje bi trebalo da inaugurišu poetskosadržinske komplekse sa određenom idejnom usmerenošću. *Mirisni sat* ne sintetizuje takve celine. Tekstovi ovde apstrahuju jedinstvenu potku uzajamne povezanosti i rasipaju se u individualnim pravcima sopstvenog zračenja. Dublja zduženost nije prisutna ni u mekih cikluskim odnosima (mada se delimično i trenutačno ukazuje da bi se opet utopila u opštosti poetskog kazivanja), te otuda ishodi odsustvo celovitosti zbirke i nemogućnost gradnje je dinstvene pesničke koncepcije sveta.

Prelevićeva određenost, pozicija prema svetu pojavnosti, svedena je, prvenstveno na ravan komuniciranja čoveka (pesnika) sa stvarima, predmetima, kao elementima te pojavnosti. Uronivši u »suštinu običnih stvari« autor ih animira polazeći uvek od sebi osnovnog ishodišnog iskustvenog principa u oblikovanju — od straha, strepnje i nesigurnosti u sučeljavanju sa egzistencijom stvari. U takvom kontekstu čovek i njegova situacija nisu neposredna inspiracija i povod Prelevićevog govorenja, oni su znatnije osmišljeni, poetski preferirani, tek u ciklusu *Igrač u vazduhu*.

Dakle, ova knjiga nastavlja bitnije Prelevićeve poetske presignifikatore naznačene u prvoj zbirci (*Niotkuđ sna*, 1971.), a takođe ukazuje i na negativne odrednice, još rivek prisutne, kojih autor nije uspeo da se oslobodi, a koje su rezultat složenog procesa sazrevanja, koji, iako je dobio primetnu dimenziju dubine i složenosti, još uvek nije transponovan u oblast potpune i definitivne zrelosti.

Zorica Stojanović

MIŠA STANISAVLJEVIĆ: »KNJIGA SENKI«

»Slovo ljubve«, Beograd, 1973.

Pesnički porivi Miše Stanisavljevića okrenuti su *prošlom svetu*, tj. svetu i načinu bitisanja koje je vreme pokrilo svojim ve-

lom. I tamo u tom svetu već davno pokri-venom pepelom zaborava pesnik čini otkriva-lačke napore. Nalazeći presušene izvore, kao iz nekog davnog geološkog doba, pe- snik tim izvorima vraća svežinu i usmerava im tokove svojim iskazom.

Senka, kao centralni simbol, nije nešto stvarno, dakle, nešto opipljivo, već s onu stranu *ratia*, ona je deo suštastvenosti sve- ta, deo onoga što je ostalo u vremenu, da svedoči o svom izroku, to je nešto *trajno vremenski*. To je ono što svet ima u sebi, dakle, to je sadržina sveta, a ne svet sadr- žine. Da budemo jasni, senka ne sadrži svet već nju poseduje svet. Svet prošlosti i svet o prošlom Stanisavljević želi kroz formu reći da dovede u podsvest sadašnjosti. I u tome je najbitnija čar njegovog peva. *Svet senki*, koji je spolja, Stanisavljević pokušava da uvede u svet svoga ja i da sublimišući naporedo ta dva sveta otkrije suštinu egzistencije onoga što se obeležava jezičkim znakom *senka*.

Fundamentalnu ravan ove poezije pred- stavlja »sećanje tako jasno«, kao viđenje i osećanje senke, koja je svuda, u svim spom- nama stiha sveobuhvatajuća. *Senka* je pes- nikova opsesija, i magija. Senka je *mrtna*, ona je pala od *živog*, znači, od bića, a pes- nik je oseća u sebi i oko sebe ona se in- tegralisa sa njegovom *senkom*, i sveprisutna je jer ona je krajnja granica pesničkog sve- ta Miše Stanisavljevića, on je sugerise.

Pesnikova reč je sabirno sočivo davno rasipanih i zaboravljenih melodija. On je taj tragalac koji žudi za melodijom, pokušava da objedini sve te zrake melodije i, pušta- jući ih kroz svoj izražajni filter, hoće tak- vom sintezom da stvori savršenstvo melo- dije. I upravo ovom knjigom pesnik je, pos- tavivši ga, izvršio taj zadatak. Tu njegov iz- raz dobija širinu, sazvučje, jer, nesumnjivo, Stanisavljević ume da nadgledava dešavanja i životne situacije i da im da pravo mesto u pesničkoj formi i skladnost koja im je adekvatna. No ipak dešava se u stihovima da gubi tu moć pa stoga njegov izraz biva gde-gde hrapav i suv.

U *noći kao seni kosmosa* pesnik traži melodiju i čuje je sa dalekih drumova, po kojima hode simbolični putnici. To su put- nici koji pevaju pesmu života, života kao senke egzistencije. Tu njegova jednostavnost i ritam dobijaju u vrednosti:

»U noći decembarskoj
razlaže se prastara putnička popevka...
Počuj: njeni su tonovi tako dugi
da ti se čini —
pesma sama putuje.«

(Pesma koja putuje)

U ovoj pesmi mogla bi da se oseti prisut- nost narodnog lirizma, ali to ipak ne uma- njuje vrednost pesme.

No ta lica, koja putuju ili su osuđena na neprohodne i besciljne puteve, pesnik sa- gledava u svoj njihovoj odvratnosti i zas- trašujućem obliku. Jer to su:

»Lica s tragovima prečutanih poraza,
izbraždana mržnjom,
zavišću podsmešljivom,
lakomošću,
mučiteljskim ćutanjem.«

(Lica)

Ali među tim licima pesnik će videti i sebe, kao jednog od tih, tu se sada javlja dvojt-vo bića u različitim životnim formama, tj. stanjima, viziji ili snu i egzistenciji:

Vidim
Ovde sam zaboravljen.

(Vrt)

Ima u *Knjizi senki* i satire i humora i vedrine, koji su vrlo neophodni elementi Stanisavljevićevom pevanju, jer potpunu-ju celinu njegovog stihovanja. Ali ipak mora se kazati da je humor upotrebljen kao upot- punjujuće sredstvo, a nikako kao nešto što

se upotpunjuje. Jer kada bi došlo do toga, *Knjiga senki* izgubila bi od svoje relevant- nosti, a i smer celine.

Knjiga senki poseduje i niz stihova na trenutak osuđenih. Ali vrednost ovog pesni- ka je u tome što je izgradio svoje determi- nante kako u kompoziciji pesme tako u stilu pevanja.

Jovica Stojanović

BORISLAV OSTOJIĆ: »I KAMEN JE CVIJET«

Riječko književno i naučno društvo, Rijeka, 1973.

Što je pjesništvo, ili što je pjesma, pi- tanje je koje se neodoljivo nameće pri svakom susretu s poezijom, na koje cjelovite odgovore dajemo rijetko, a o pravim odgo- vorima i da ne govorimo.

Nerijetko, poeziji izvorište biva zavičaj u ovom ili onom obliku, kao unutarnja i vanjska slika. Zavičaj uznemiruje pjesnika, sazrijeva u njemu do zagonetnog, svoju u- kupnost u njemu pretvara u kaplju svijesti, osvjetljava postojanje, manifestira se ma- terijalno i duhovno zagonetno. Zavičaj u se- be uključuje sva krajnja pitanja na koja pjesnik, njima potaknut, treba da da odgo- vor.

Pjesnik Borislav Ostojić u svojoj knjizi pjesama *I kamen je cvijet* opsjednut je za- vičajem, Imotskim; okrenut mu, unronjen u njegov kamen, izmučen u njegovom škrtoš- ću, sretan njegovom postojanošću. Pristaje na njega i razumije ga.

Knjiga je podjeljena na dva ciklusa: *Mo ja zemlja i Traženja*, od kojih je drugi cje- lovitiji i zaokruženiji. U Prvom ciklusu pjes- nik nije uspio održati stalnu »vezu« između sebe i zavičaja, često padajući u ponavlja- nja, iako se u gotovo svakoj pjesmi daje pronaći stih koji je opravdava, u kojem se zaustavlja vrijeme, u kojem je spoznaja zre- la, u kojem život iskazuje svoju navodnu nemogućnost, svoju opojnost, pjevajući mu »Zimi te nema, sakriješ se u kamen...« jer »mnogo nas je u ovoj vrtači...« i zato »podjelimo kamen, njega ima dosta.«

Kamen daje slatnu mogućnost beskra- jnosti pjesničkog jezika, on mu je poticaj, on sve ostavlja otvorenim, kao što tako os- tavlja i sam život na sebi. Kamen je u ovoj zbirci događaj, dvoznačnost borbe i opstan- ka, smjer puta i smrti, objavljenje, život i žrtva, spoznaja nemogućnosti i htijenja, go- vor i šutnja, zagonetnost. Kamen u ovom pjesništvu, kao i kraju o kome pjesništvo govori, tako snažno izrasta da naprosto sve uništava, osim opojnosti i svijetla, ritmič- nosti sunca, objavljivanja želje, smjeranja u ljepotu. Protuteža mu je tek kap kiše i škrta travka, koje su naznačene kao iskupi- teljice, kao jamstvo nad nemoći bitka. A iza toga položaj i dalje biva nesigurnim, ispu- njen nemilosrdnom žegom sunca. Njegova svjetlost zapravo biva središte, manifestaci- ja nesreće, vrijeme prekida, svakodnevno sazrijevanje bez soka do — ništa. Ljeto uzi- ma snagu kamenu pretvarajući je u naras- tanje neke nepremostive ograde, osmišljenu trpnju, slatnu kataklizmu, istodobnost ne- moći i moći u krumi sveprostorne žege, pa »ljuto je ovo ljeto, ljuto kao poskok«, ali ipak valja tr tražiti izlaz, kamenu se upra- vo valja podariti, »kamen je moje rođenje«, naše je pitanje i naš odgovor, nezavršiva svijetlost, neiscrpan bol, mogućnost misli i opstanaka.

Sudbonosna je ta vezanost svakog pjes- nika za svoj rodni kraj. Ostojić to gotovo svakom pjesmom apostrofira, on svoj govor podvrgava rodnoj zemlji, sav svijet mu up- ravo i izbija iz te šake zemlje. Ipak, ovo mirno, osjećajno, šireće, opsjedajuće pjes- ništvo ima svoje opravdanje i cilj. Ono biva postojano, kao i sam život na kamenu o kojem govori.

Tomislav M. Bilosnić